

วิถีชีวิตชุมชน : การเรียนรู้ตลอดชีวิต*

Community Life Style : Life Long Learning

พจนี เทียมศักดิ์**

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อศึกษาแบบแผนและเงื่อนไขของกระบวนการเรียนรู้ระหว่างโรงเรียนในชุมชนภาคกลาง จากการศึกษาทำให้ได้ข้อสรุปเชิงทฤษฎีที่นำไปสู่การสร้างทฤษฎีฐานราก ประโยชน์ที่ได้จึงเป็นการทำความเข้าใจของคนในชุมชนมีต่อปรากฏการณ์ ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์แนวลึกได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียน ผู้นำชุมชน คณะครู คณะกรรมการโรงเรียน และผู้ปกครอง ซึ่งได้เลือกผู้ให้ข้อมูลหลักจากการสุ่มตัวอย่างทางทฤษฎีพื้นที่ที่ศึกษาได้เลือกอย่างเฉพาะเจาะจงเพื่อนำไปสู่การตอบคำถามการวิจัย

การศึกษาเรื่องปฏิสัมพันธ์ของการเรียนรู้ระหว่างชุมชนและโรงเรียนนี้ ใช้การศึกษาด้วยวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ในการหาคำตอบอันเป็นการทำความเข้าใจปรากฏการณ์ในชุมชนและโรงเรียน โดยได้วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสังเกตจากเอกสาร และการสัมภาษณ์ระดับลึก จากผู้ให้ข้อมูลหลักในโรงเรียนและในชุมชน ตลอดจนผู้ที่เกี่ยวข้องในหน่วยงานต่าง ๆ ใช้การตีความข้อมูลที่ได้จากการทำความเข้าใจปรากฏการณ์ทางสังคมจากมุมมองของผู้เกี่ยวข้องกับโรงเรียน เช่น ครูใหญ่ ครู ผู้บริหารในระดับกองบัญชาการ ผู้ปกครอง นักเรียน ประชาชนในชุมชน และพระสงฆ์ โดยมุ่งศึกษาว่าการศึกษาระบบโรงเรียนที่จัดกันอยู่มีการเรียนรู้อะไร เรียนรู้อย่างไร เรียนรู้ที่ไหน เรียนรู้กับใคร ทำไมจึงเป็นเช่นนั้น โดยมองผ่านตัวองค์กรโรงเรียนที่มีโครงสร้างและหน้าที่ที่สะท้อนให้เห็นถึงการเรียนรู้นำเสนอผลการศึกษาวิเคราะห์ตามประเด็นใหญ่ ๆ ดังนี้ คือ

1. แบบแผนการเรียนรู้ในระบบโรงเรียน
 - 1.1 แบบแผนการเรียนรู้แบบทางเดียว หรือการเรียนรู้ที่ครูเป็นศูนย์กลาง
 - 1.2 แบบแผนการเรียนรู้แบบยึดมาตรฐานเดียวกัน หรือการเรียนรู้แบบลักษณะเดียว
 - 1.3 แบบแผนการเรียนรู้แบบแลกเปลี่ยน
 2. เงื่อนไขของการเกิดแบบแผนการเรียนรู้ในระบบโรงเรียน
 - 2.1 เงื่อนไขที่เกี่ยวกับการกำหนดนโยบายจากส่วนกลาง
 - 2.2 เงื่อนไขในการบริหารจัดการแบบระบบราชการในโรงเรียน
- สำหรับการเรียนรู้ในวิถีชีวิตชุมชน มีประเด็นหลัก ๆ ดังนี้
- ก. ระบบความรู้และระบบความรู้
 - ข. การสั่งสมและการกระจายความรู้

* บทความนี้ได้ดัดแปลงจากปริญญาโททางการศึกษาระดับบัณฑิต สาขาพัฒนศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

** ดร. เจ้าหน้าที่บริหารงานในพระองค์ สำนักงานโครงการส่วนพระองค์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี สวนจิตรลดา ราชวิถี ดุสิต กรุงเทพมหานคร.

- ค. สถาบันที่ถ่ายทอดความรู้ประกอบไปด้วย ครอบครัว วัด และปราชญ์ชุมชน
- ง. การสร้างสรรค์และปรับเปลี่ยนความรู้
3. การศึกษาปฏิสัมพันธ์ของการเรียนรู้ระหว่างชุมชนและโรงเรียน พบว่ามี 2 แบบ
 - 3.1 แบบแผนการเรียนรู้แบบเท่าเทียมกันจากปฏิสัมพันธ์ในแนวนอน
 - 3.2 แบบแผนการเรียนรู้แบบไม่เท่าเทียมกันจากปฏิสัมพันธ์ในแบบแนวตั้ง
4. เงื่อนไขของการเกิดแบบแผนปฏิสัมพันธ์ของการเรียนรู้ระหว่างชุมชนและโรงเรียน
 - 4.1 เงื่อนไขในเรื่องผู้นำ
 - 4.2 เงื่อนไขในเรื่องสภาพความต่างไกลทรุกันดาร
 - 4.3 เงื่อนไขในเรื่องชุมชนเข้มแข็งร่วมมือร่วมใจและมีวัฒนธรรมเดียวกัน

Abstract

This research is qualitative research. The purpose of this research is to examine the nature pattern and condition of interactions of learning process between community and school in the rural area of central region. The study was designed to achieve theoretical generalization that would lead to a grounded theory. In order to gain understanding the complexity of the phenomena, the researcher had done a number of indepth interviews with key informants including school administrators, community leaders, teachers, school board members and parents whom were selected by theoretical sampling. The site of the study was selected by specific sampling in order to assure that the phenomenon of the study has occurred and to answer the research questions.

The study "Learning interactions between Community and School". Used qualitative methods to investigate and understand the phenomenon in community and school by data analysis from observation, document, and indepth interview from key informants in Community and school including the individuals from involved organizations. Data was integrated interpretation from understanding of the social phenomena and viewpoints of the key informants such as a principal, teachers, general headquarters administrators, parents, students, local experts, and monks. This research was aimed to study the management system : what they learn, how they learn, where they learn, whom they learn with and why like that by looking through the school system (structure and function) that reflected to the learning process. The result of this research analyzed by the following :

1. Pattern of learning in the school system
 - 1.1 One Way Learning or Teacher Center Learning
 - 1.2 Standardization Learning or Uniformity Learning
 - 1.3 Transactional learning
2. Condition of learning patterns in the school system

- 2.1 The Centralizational of Educational
- 2.2 Bureaucratization administration and management in school

The learning process in the community to follow main point therefore :

- A. Knowledge and the system of knowledge
 - B. The accumulation and diffusion of knowledge
 - C. The institutions transferring knowledge including the family, the temple, and local expert.
 - D. The creation and modification of knowledge.
- 3. Pattern of learning interactions between community and school
 - 3.1 Learning Interactions in Horizontal Way
 - 3.2 Learning Interactions in Vertical Way
 - 4. Condition of learning interactions between community and school
 - 4.1 Leader conditions
 - 4.2 Remote area condition
 - 4.3 Vigorous community, participaton, collaboration and the same culture

Keywords : learning ; interaction ; school ; community

บทนำ

เมื่อประเทศไทยได้รับอิทธิพลในการนำหลักสูตรจากประเทศตะวันตกมาใช้ได้ส่งผลให้การถ่ายทอดภูมิปัญญาไทยเหลืออยู่น้อยมากเพราะการเรียนรู้ไม่ใช่แค่ในสาระของหลักสูตรที่จัดกันภายในโรงเรียนเท่านั้น แต่จะหมายถึงความมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายจนเกิดเป็นความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนที่ต้องมีต่อกันอย่างมากเพื่อทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันได้ทั้งนี้จำเป็นต้องให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของโรงเรียนและโรงเรียนเองต้องเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนได้ ฉะนั้นการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจากแนวทางการพัฒนาของรัฐที่ใช้ระบบการศึกษาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาทำให้ระบบโรงเรียนอยู่ภายใต้ระบบราชการที่มีการสั่งการในแนวตั้งจากส่วนกลางไปยังส่วนภูมิภาคและส่วนท้องถิ่นและการพยายามทำประเทศให้พัฒนาในแบบทันสมัยด้วย การนำ

แนวคิดจากต่างประเทศ โดยการใช้ระบบราชการที่ได้กำหนดจากส่วนกลาง การเรียนรู้จึงมิได้มีการสอดแทรกวิธีคิด และวิธีการดำเนินชีวิตแบบสังคมนิยมใหม่ นอกจากน้ระบบของการประเมินผลยังเน้นการท่องจำและทำตามจนทำให้ขาดการวิเคราะห์ (อุทัย ดุลยเกษม และอรศรี งามวิทยาพงศ์ , 2540) ทำให้ไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตขาดความยืดหยุ่นไม่เหมาะสมกับพื้นที่และไม่ตั้งอยู่บนความต้องการของชุมชน เพราะการเรียนรู้มีความสำคัญยิ่งต่อการดำรงชีวิต ซึ่งเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา (Coombs, Philip H., 1968 : Faure, Edgar et al. 1972) การเรียนรู้เกิดได้ทุกสถานที่ในชีวิตเกิดอย่างไม่เป็นทางการ มีผลทำให้บุคคลสั่งสมความรู้ตลอดจนสามารถดำรงชีวิตและสามารถช่วยเหลือผู้อื่นและชุมชนได้ จึงได้ว่าเป็นการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong learning) การเรียนรู้ไม่จำเป็นต้องเกิดขึ้นในสถาบันการศึกษาเสมอไป

ยกตัวอย่างการถ่ายทอดความรู้ในครอบครัวนี้จะเกิดขึ้นตลอดเวลา ผู้เรียนเมื่อชำนาญแล้วจะกลายเป็นผู้สอนในคนรุ่นต่อ ๆ ไป สำหรับวิธีการถ่ายทอดโดยตรงจากบิดามารดาได้อบรมสั่งสอนบุตรโดยตรงโดยวิธีการให้รางวัลหรือการเสริมแรงเมื่อทำถูกต้องและใช้วิธีการทำโทษในกรณีที่ทำผิด รวมทั้งเป็นตัวแบบ (Model) ที่มีชีวิต (Live model) ให้เกิดการเลียนแบบการกระทำจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่งสืบทอดกันต่อมา ทั้งยังมีเปลี่ยนแปลงสร้างสรรค์ให้เหมาะสมอยู่ตลอดเวลา เช่น คติความเชื่อ วัฒนธรรมและประเพณี ด้านการทำมาหากิน ด้านการแพทย์พื้นบ้าน ด้านศิลปะ ด้านหัตถกรรม การจักสาน การเพาะปลูก การละเล่น การแสดงและดนตรีพื้นบ้าน การเรียนรู้ทางสังคมจึงเป็นวิถีชีวิตจากประสบการณ์ในเรื่องต่าง ๆ ครอบคลุมไปทุก ๆ เรื่องเป็นกระบวนการที่อาศัยการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ความคิดเห็นภายในกลุ่มย่อยแล้วนำมาประยุกต์ให้เข้ากับสภาพชุมชนและวิถีชีวิตได้อย่างเหมาะสม (ยุทธพล พัทมมงคล, 2538 : 18) กระบวนการเรียนรู้ทางสังคมที่เป็นวิถีชีวิตที่เกิดจากความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันระหว่างสติปัญญาของคนในชุมชนหรือท้องถิ่นนั้นกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิต ซึ่งความเชื่อทางศาสนาทำให้ชาวบ้านแต่ละชุมชนได้สร้างสรรค์กระบวนการเรียนรู้ขึ้นมาเพื่อใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตอย่างเป็นสุขภายในท้องถิ่นของตน (วิจิต นันทสุวรรณ, 2528 : 7) เพราะชาวบ้านมีการแสวงหาทางออกตอบสนองต่อปัญหาที่เกิดขึ้นมีการปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อมอยู่ตลอดเวลา ดังนั้นแม้จะมีปัญหาการเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลกระทบต่อชาวบ้าน อาทิ หนี้สิน ผลผลิตถูกแมลงรบกวน แต่ปัญหาเหล่านั้นก็ยังไม่สามารถทำลายสถาบันหมู่บ้านได้ เพราะได้มีการบวนการเรียนรู้ที่สืบต่อและถ่ายทอดกันมาผ่านช่องทางต่าง ๆ ผ่านพิธีกรรม ประเพณี ค่านิยมตัวบุคคลและการหาทางแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นร่วมกัน มีการ

แบ่งปันความรู้ร่วมกัน เพื่อจะแสวงหาทางออกและกระตุ้นการมีส่วนร่วมให้เกิดขึ้น

การทำความเข้าใจกระบวนการเรียนรู้ทางสังคมที่เป็นวิถีชีวิตสามารถอาศัยแนวคิดในเรื่องต่าง ๆ มาเป็นแนวทางศึกษาได้หลายลักษณะ ได้แก่

1. ความรู้และระบบความรู้
2. การสั่งสมและการกระจายความรู้

2.1 การกระจายความรู้ภายในกลุ่มเครือญาติ ผู้ใหญ่จะเป็นผู้สอนและเป็นต้นแบบให้ การเรียนรู้ส่วนใหญ่จะเกิดในชีวิตประจำวัน

2.2 จากการบอกเล่าแบบปากต่อปากจากคนในหมู่บ้านเดียวกันในความเป็นเพื่อนบ้านมีการกระจายความรู้ในชุมชนสามารถทำได้โดยตรงของชาวบ้าน เนื่องจากความถนัดในการทำงานอาชีพต่างๆ ของแต่ละครอบครัวไม่เหมือนกันเมื่อชาวบ้านมีทางเลือกหลายทางชาวบ้านจึงพยายามเลือกโดยพิจารณาความเป็นไปได้ในการเลือก

2.3 การรวมกลุ่มจับกลุ่มพูดคุยเป็นการนำบุคคลที่มีปัญหาหรือความสนใจคล้ายคลึงกันมาร่วมปรึกษาหารือแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในเรื่องที่สนใจ เริ่มจากการตั้งปัญหาและทำความเข้าใจปัญหานั้นก่อนแล้วจึงลองผิดลองถูกเพื่อตรวจสอบดูอย่างไรถูกอย่างไรผิด

2.4 การแสดงผลการปฏิบัติงานที่ประสบความสำเร็จมาเป็นการนำบุคคลไปดูงานโดยเดินทางไปเป็นกลุ่ม ๆ เช่นไปทัศนศึกษาในหมู่บ้านอื่นที่มีกิจกรรมน่าสนใจ เพื่อจะได้มาคิดทำบ้างในหมู่บ้านของตน

2.5 การอ่านเอกสารที่เขียนเป็นลายลักษณ์อักษร การบันทึกส่วนใหญ่เกิดขึ้นในวัดส่วนใหญ่เป็นภาษาบาลี ผู้บวชเป็นสามเณรในวัดจะได้รับการสั่งสอนจากเจ้าอาวาสและพระภิกษุผู้มีพรรษามากกว่า ซึ่งจะเป็นผู้ที่มีความรู้ด้านภาษาบาลี เป็นประโยชน์ในการอ่านและท่องบทสวดมนต์ได้ (ชูเกียรติ ลีสุวรรณ, 2535 : 53)

พิธีกร
อักษร
มาเป็น
ดึงดู
อุปมัย
ได้ซึม
คำพูด
เปลี่ยน
และระ
ระเบียบ
มีจุดป
ดังนี้
แก่สม
โรงเรีย
ความรู้
ให้แก่
ที่ให้ก
มีบทบาท
ทัศนค
เป็นครู
เรียนรู้
โดยทา
สมาชิก
การถ่าย
เห็นว่า
เอาเป็น
และปลู
รู้จักก
ที่มุ่งถ่า

2.6 การถ่ายทอดจากครัทธา ความเชื่อ พิธีกรรม จารีตธรรมเนียม ในแบบที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษร ขนบธรรมเนียมประเพณีที่ถ่ายทอดสืบต่อกัน มาเป็นการบอกเล่าโดยตรง ไม่ซับซ้อน สนุกสนาน ดึงดูดใจ เช่น นิทาน นิยาย คติธรรม เพลง อุปมา อุปมัย เป็นการกระจายความรู้ที่เป็นอุบายวิธีที่สำคัญ ได้ซึมซับคุณธรรม จริยธรรมให้อยู่ในอุปนิสัย ทำทาง คำพูด การสนทนาความคิดความเชื่อ โดยจะค่อย ๆ เปลี่ยนท่าทีทัศนคติและความประพฤติปฏิบัติได้

3. สถาบันสังคมซึ่งทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้ และระบบความรู้

ในชุมชนมีสถาบันทางสังคม ซึ่งเป็นการจัดระเบียบทางสังคมบนความสัมพันธ์ของบุคคลที่มีรูปแบบ มีจุดประสงค์ที่แน่นอนร่วมกันแบ่งออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้

3.1 ครอบครัว เป็นสถาบันถ่ายทอดความรู้ แก่สมาชิกในครัวเรือน ก่อนที่จะมีการศึกษาในระบบ โรงเรียนนั้น สถาบันที่ทำหน้าที่อบรมสั่งสอน ถ่ายทอด ความรู้ความชำนาญ ตลอดจนทัศนคติและประสบการณ์ ให้แก่บุตรธิดา คือ บ้าน บ้านจะเป็นสถานศึกษาแห่งแรก ที่ให้การศึกษาและได้ทำหน้าที่นี้มาโดยตลอด โดยมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการเรียนรู้ ความเชื่อ ทัศนคติแบบแผนพฤติกรรมของครอบครัว มีพ่อแม่ เป็นครูเป็นการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพทำให้เกิดการเรียนรู้ 2 แบบ คือการเรียนรู้โดยตรงและเรียนรู้ โดยทางอ้อม

3.2 วัด เป็นสถาบันถ่ายทอดความรู้แก่ สมาชิกในชุมชน วัดเป็นสถาบันทางสังคมที่มีหน้าที่ในการถ่ายทอดความรู้ ความคิดความเชื่อตามที่ชุมชน เห็นว่าสิ่งใดต้องทำให้คนในชุมชนปฏิบัติตามและยึดถือ เอาเป็นแบบอย่าง โดยวัดจะทำหน้าที่ในการสั่งสอนอบรม และปลูกฝังความเชื่อ ให้คนรู้จักการเสียสละ มีเมตตา รู้จักกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ โดยใช้พิธีกรรมและกิจกรรม ที่มุ่งถ่ายทอดเรื่องคุณธรรม จริยธรรม ความกตัญญู

วัดจึงมีความสำคัญทั้งในด้านหลักธรรมคำสอน ศิลปะและ วัตรปฏิบัติ ตลอดจนพิธีกรรมและกิจกรรมทางสังคม

3.3 ประชาชนชุมชน ในฐานะเป็นผู้ถ่ายทอด ความรู้เฉพาะด้าน การถ่ายทอดความรู้อันเป็นวิถีชีวิต ซึ่งมีประชาชนซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านได้ ทำหน้าที่ในการถ่ายทอดกระบวนการเรียนรู้ ยกตัวอย่าง เช่น การถ่ายทอดการรักษาพยาบาลด้วยหมอนพื้นบ้าน ด้านการถ่ายทอดดนตรีไทย ด้านการถ่ายทอดอาชีพ แกะสลักไม้ การจะให้การถ่ายทอด ครูจะถ่ายทอด จากการทำงานจริงให้รู้จักเครื่องมือเครื่องใช้ในการ แกะสลัก ให้รู้จักการเลือกไม้ที่จะแกะสลัก ให้ฝึก แกะจากไม้ของจริงเป็นการปฏิบัติจริง มีการฝึกฝนเพื่อ ให้เกิดความชำนาญเป็นการสอนสิ่งที่ง่ายไปหาสิ่งที่ยาก

4. การสร้างสรรค์และปรับปรุงภูมิปัญญา ความรู้หรือระบบความรู้ของชาวบ้าน เนื่องจากการ เปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมที่เกิดขึ้น ทำให้ ภูมิปัญญาต่าง ๆ บางอย่างสูญหายไป ไม่สืบทอด บางสิ่งได้มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเพื่อให้สอดคล้อง กับสภาพสังคมที่เปลี่ยนไป จึงเกิดการประสมประสาน การสร้างสรรค์และปรับปรุงภูมิปัญญาขึ้นใหม่ เพื่อเป็น การรับแนวคิดและรูปแบบการจัดการเข้ามาประสม ประสานตามแต่ละบริบทแต่ละท้องถิ่นและมาปรับใช้ ให้เข้ากับสภาพสังคมและวัฒนธรรมในชุมชนหรือ ท้องถิ่นของตนเอง

เนื่องจากปัญหาข้างต้น ทำให้การจัดการศึกษา ในระบบโรงเรียนซึ่งมีกระบวนการเรียนรู้ที่แยกส่วนจาก กระบวนการเรียนรู้ในชุมชน เพราะละเลยการเรียนรู้ จากภูมิปัญญาในชุมชน จึงทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะหา แนวทางให้มีการปรับเปลี่ยนกระบวนการเรียนรู้ใน ระบบโรงเรียนกับการเรียนรู้ที่อยู่ในชุมชนให้ได้มา มี ปฏิสัมพันธ์กันในทิศทางที่จะก่อให้เกิดประโยชน์กับ การจัดการศึกษาในอนาคต แต่ต้องมีความรู้ในส่วนนี้ ยังมีอย่างจำกัดจึงจำเป็นต้องอาศัยองค์ความรู้ใหม่ที่จะ ช่วยให้เห็นใจถึงกระบวนการเรียนรู้ที่ถูกสร้างขึ้นใน

ระบบโรงเรียน กระบวนการเรียนรู้ที่ดำรงอยู่ในชุมชน และปฏิสัมพันธ์ของการเรียนรู้ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ความรู้ดังกล่าวนี้จะมีประโยชน์ต่อการปรับทิศทางของการเรียนรู้ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน เพื่อให้การเรียนรู้ในระบบโรงเรียนตอบสนองต่อปัญหาและความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริงและเพื่อเป็นการแสวงหาทางออกในการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์และโลกทัศน์ของระบบการศึกษา และพัฒนากระบวนการเรียนรู้ รวมทั้งการถ่ายทอดความรู้ของคนในชุมชน โดยมีคำถามว่าปฏิสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชนเป็นอย่างไร ปฏิสัมพันธ์ดังกล่าวมีผลต่อกระบวนการเรียนรู้ของโรงเรียนและชุมชนอย่างไร

ระเบียบวิธีวิจัย

1. การเลือกชุมชน

ผู้เขียนเลือกชุมชนทุรกันดาร ในจังหวัด ฉะเชิงเทรา โดยชุมชนที่เลือกสามารถตอบปัญหา การวิจัยได้เพราะถ้าในชุมชนมีลักษณะของการมีส่วนร่วมกันระหว่างชุมชนและโรงเรียนเกิดขึ้น ซึ่งจะก่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันได้ โดยการพิจารณาจาก หลักเกณฑ์กว้าง ๆ ได้แก่ คนในชุมชน มีความสัมพันธ์แบบปฐมภูมิคือใกล้ชิดกัน ช่วยเหลือซึ่งกัน และกัน มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ดังนั้นพื้นที่ในชุมชนดังกล่าวจึงเป็นพื้นที่ที่มีบริบทเหมาะสมกับประเด็น ที่ศึกษาซึ่งเอื้อให้ศึกษากระบวนการเรียนรู้อันเกิดจาก ปฏิสัมพันธ์ระหว่างชุมชนและโรงเรียนได้ดี

ผลการศึกษาพบว่าชุมชนนี้มีราษฎรอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐาน ส่วนใหญ่เป็นราษฎรจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างและบริเวณใกล้เคียง 99% เป็นราษฎรจากภาคกลางเพียง 1% ที่ชักชวนญาติพี่น้องอพยพย้ายถิ่นมาหาที่ดินทำกินในเขตป่าสงวน จึงทำให้ยังคงมีวัฒนธรรมประเพณีที่ติดมาจากท้องถิ่นเดิม การมาตั้งหมู่บ้านขึ้นใหม่ยังคงรักษาวัฒนธรรมเดิมอยู่มีวัดและโรงเรียนตั้งอยู่ในชุมชนมีความสัมพันธ์กันดีภายในชุมชน

มีพิธีกรรม ความเชื่อต่าง ๆ มีการถ่ายทอดความรู้และระบบความรู้กันอย่างต่อเนื่อง มีสถาบันทางสังคมต่าง ๆ ที่จะถ่ายทอดการเรียนรู้คือครอบครัว วัดและปราชญ์ชุมชน ตลอดจนองค์กรของรัฐคือโรงเรียนที่เข้าไปมีส่วนร่วมในชุมชนและโดยที่ชาวบ้านได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ในโรงเรียนตรงตามที่ได้กำหนดข้อสมมุติไว้ว่าการเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ถ้าชุมชนมีปฏิสัมพันธ์กับโรงเรียนอย่างมาก คือการมีกิจกรรมร่วมกันของชุมชนอย่างสม่ำเสมอ ในกิจกรรมนั้นได้รับความร่วมมืออย่างดียิ่งจากคนในชุมชนในการจัดการศึกษา

2. วิธีการศึกษา

ผู้เขียนได้สร้างแนวคำถาม (Guideline) ที่ใช้เป็นแนวทางการศึกษา โดยแนวคำถามที่สร้างขึ้นนี้ได้ใช้เป็นแนวทางในการสัมภาษณ์ระดับลึก (Indepth interview) ซึ่งเป็นคำถามแบบปลายเปิดซึ่งขณะถามสามารถยืดหยุ่นได้ การสร้างได้ยึดกรอบแนวคิดเรื่อง การเรียนรู้ในระบบโรงเรียน แนวคิดการเรียนรู้ในวิถีชีวิตชุมชนและปฏิสัมพันธ์ของการเรียนรู้ระหว่างชุมชนกับโรงเรียนบนพื้นฐานของทฤษฎีการมีส่วนร่วมแบบต่าง ๆ เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดประเด็นคำถามเพื่อให้ได้คำถามที่ครอบคลุมในเรื่องกระบวนการเรียนรู้ในระบบโรงเรียนและชุมชนรวมทั้งแบบแผนและเงื่อนไขของปฏิสัมพันธ์ในชุมชนและโรงเรียน โดยนำแนวคำถามที่สร้างขึ้นไป Try out ในพื้นที่อื่นที่มีสภาพคล้ายคลึงกัน เพื่อปรับปรุงสำนวนและข้อความถามว่าสามารถถามได้ตรงประเด็นหรือไม่ สามารถสื่อกับผู้ให้ข้อมูลหลักได้เข้าใจตรงกันหรือไม่ ผู้ตอบมีความเข้าใจและมีปฏิกิริยาอย่างไร มีความต่อเนื่องของเนื้อหา และการตอบเป็นอย่างไร จากนั้นได้นำมาแก้ไขข้อบกพร่องและปรับปรุงแนวคำถามให้สมบูรณ์และเหมาะสมมากขึ้นตามลำดับ โดยตั้งอยู่บนความยืดหยุ่นและเหมาะสมกับสถานการณ์ เพื่อให้การดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลให้ได้ผลสมบูรณ์และเป็นหลักประกันว่าได้รับข้อมูลที่เป็นจริง และเตรียมอุปกรณ์ เช่น

แถบ
สมุด
ในโร
ภูมิ
และ
หลัก
1978
L. 1
ซึ่งมี
วิธีกา
ได้ทำ
ต่าง
แตก
การ
เก็บ
การ
ตั้ง
ขณะ
ในป
สาร
ผู้ให้
เป็น
เพื่อ
หลัก
สัม
สำคัญ
ประ
การ
เพื่อ
ข้อมูล
แบบ

แถบบันทึกเสียง เครื่องบันทึกเสียง กล้องถ่ายรูป สมุดโน้ต และของที่ระลึกสำหรับผู้ให้ข้อมูลหลัก

การเก็บข้อมูลเรื่องปฏิสัมพันธ์ของการเรียนรู้ในโรงเรียนและชุมชน ได้ใช้แนวคำถามที่ถามถึง ภูมิหลัง โลกทัศน์ แนวคิด ความเชื่อ ประสบการณ์ และความรู้สึกของผู้ให้ข้อมูลหลัก ซึ่งได้เลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก วิธีการเลือกเชิงทฤษฎี (Glaser, Barney G., 1978 : Glaser, Barney G. and Strauss, Anselm L., 1967) โดยการเลือกจากบุคคลกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน ซึ่งมีความหลากหลายของการเลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก วิธีการก็คือเมื่อเก็บข้อมูลในรายแรก ๆ ได้แล้วผู้เขียนได้ทำการวิเคราะห์เบื้องต้นเพื่อให้ได้มโนทัศน์ในเรื่องต่าง ๆ ที่ต้องการศึกษาแล้วทำการเลือกผู้ที่มีคุณลักษณะแตกต่างไปจากข้อมูลรายแรก (Negative case) โดยการเปรียบเทียบว่ายังต้องการข้อมูลใดเพิ่มอีกและจะเก็บได้จากผู้ให้ข้อมูลหลักรายใดต่อไป เพื่อจะนำไปสู่การสร้างทฤษฎีที่สมบูรณ์ ซึ่งการสัมภาษณ์แนวลิ้นนี้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเต็มใจของผู้ให้ข้อมูลหลัก ขณะสัมภาษณ์ได้ขออนุญาตบันทึกเสียงและจดบันทึกในประเด็นสำคัญ ๆ ไว้ เพื่อป้องกันการตกหล่นของสาระสำคัญ ก่อนสัมภาษณ์ได้อธิบายรายละเอียดให้แก่ผู้ให้ข้อมูลหลักทราบล่วงหน้าว่าข้อมูลที่ได้มาทั้งหมดถือเป็นความลับอันจะไม่ทำให้ผู้ให้ข้อมูลหลักเดือดร้อนเพื่อไม่ให้ข้อมูลที่วิเคราะห์เกิดผลกระทบต่อผู้ให้ข้อมูลหลักไม่ว่าจะกรณีใด ๆ

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

มีการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นจากการสัมภาษณ์ทันทีขณะเก็บข้อมูล มีการจดบันทึกประเด็นสำคัญขณะสัมภาษณ์ไว้ ทั้งยังบันทึกภาพเพื่อนำไปใช้ประกอบกับข้อมูลทั้งหมดที่ได้จากการสัมภาษณ์ทั้ง การฟังจากเทปบันทึกเสียงซ้ำหลังการสัมภาษณ์ทุกครั้ง เพื่อเป็นการตรวจสอบข้อมูลเรื่องเดียวกันจากแหล่งข้อมูลหลายแหล่งและนำไปถอดเทปบันทึกคำสัมภาษณ์แบบคำต่อคำ ภายหลังกลับจากพื้นที่โดยละเอียด

อีกครั้งหนึ่ง ผู้เขียนได้ทำการสร้างมโนทัศน์ (Concept) ของข้อมูลที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันหรือแตกต่างกันในรูปของข้อความ (Statement) และจัดหมวดหมู่ของมโนทัศน์เพื่อหาความสัมพันธ์เชื่อมโยงเชิงเหตุผล โดยผู้เขียนได้กำหนดรหัสหมาย (Code) แยกเป็นหมวดหมู่ (Code mapping) และเปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่างของแต่ละมโนทัศน์ (Strauss, Anselm L., 1966 : นภาพรณี หวานนท์, 2539) จัดหมวดหมู่ให้แก่มโนทัศน์ต่าง ๆ หลังจากนั้นผู้เขียนได้เลือกผู้ให้ข้อมูลหลักคนต่อไป โดยเชื่อว่าสามารถให้ข้อมูลที่มีความแตกต่างไปจากมิติ (Dimensions) และคุณสมบัติ (Properties) ของกลุ่มมโนทัศน์ที่พบจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักที่ผ่านมาแล้ว ผู้เขียนได้คำนึงถึงความแตกต่างของความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มมโนทัศน์ต่าง ๆ ข้อเท็จจริง (evidence) ที่สามารถมองได้หลายมิติในภาพรวมเป็นการเสนอภาพของสังคมหรือชุมชนให้เห็นรายละเอียดเกี่ยวกับวิถีชีวิตและพฤติกรรมในชีวิตประจำวันของสมาชิกในสังคมที่เราศึกษามองข้ามไป ทำให้เห็นโลกทัศน์ของสมาชิกในสังคมและเป็นการพยายามวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของเหตุการณ์กับสภาพแวดล้อมเพื่อให้เข้าใจต่อแง่ (insight) จากการเห็นภาพหลายมิติหรือที่เรียกว่า Naturalistic research โดยการเปรียบเทียบ (Comparative case) เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง (Verify) โดยทำการวิเคราะห์ข้อมูลเพิ่มจนไม่สามารถปรับเปลี่ยนข้อเสนอเชิงทฤษฎี (Theoretical generalization) ที่ได้อีกต่อไป

สรุปผลการวิจัย

การศึกษาเรื่องปฏิสัมพันธ์ของการเรียนรู้ในชุมชนและโรงเรียน เป็นการศึกษาปรากฏการณ์ในชุมชนและโรงเรียน โดยได้วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสังเกต การศึกษาจากเอกสารและการสัมภาษณ์ระดับลึกจากผู้ให้ข้อมูลหลักในโรงเรียนและในชุมชน ตลอดจนผู้เกี่ยวข้องในหน่วยงานต่าง ๆ ใช้การตีความข้อมูลที่

ได้จากการศึกษาปรากฏการณ์ โดยผู้เขียนได้ทำความเข้าใจปรากฏการณ์ทางสังคมจากมุมมองของผู้เกี่ยวข้อง กับโรงเรียน เช่น ครูใหญ่ ครู ผู้บริหารในระดับ กองบัญชาการ ผู้ปกครอง นักเรียน ประชาชนในชุมชน และพระสงฆ์ โดยมุ่งศึกษาว่าการศึกษาระบบโรงเรียน ที่จัดกันอยู่นี้มีมีการเรียนรู้อะไร เรียนรู้อย่างไร เรียนรู้ ที่ไหน เรียนรู้กับใคร ทำไม่จึงเป็นเช่นนั้น โดยมอง ผ่านตัวองค์กรโรงเรียนที่มีโครงสร้างและหน้าที่ที่ สะท้อนให้เห็นถึงการเรียนรู้ นำเสนอผลการศึกษาวិเคราะห์ตามประเด็นใหญ่ ๆ ดังนี้

1. แบบแผนของการเรียนรู้ในระบบโรงเรียน

1.1 แบบแผนการเรียนรู้แบบทางเดียว หรือการเรียนรู้ที่ครูเป็นศูนย์กลาง

การเรียนรู้ที่เป็นอยู่ในขณะนี้ เป็นผล มาจากการใช้อุดมการณ์ของรัฐที่ต้องการใช้การศึกษา เป็นเครื่องมือในการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย โดยที่รัฐถือเป็นหน้าที่และภาระที่จะต้องรับผิดชอบใน การจัดการศึกษาให้กับประชาชนรัฐได้กำหนดขอบเขต นโยบายการศึกษามีการผูกขาดอำนาจ ในการจัดการ ศึกษาไว้ที่ส่วนกลางบริหารลดหลั่นตามลำดับชั้นจาก ระดับสูงลงสู่ระดับล่าง มีการกำหนดบทบาท ตามภาระ หน้าที่ แบ่งหน่วยงานออกเป็น ส่วน ๆ และใช้ความสัมพันธ์ที่เป็นทางการภายในระบบโรงเรียนก่อให้เกิด การเรียนรู้แบบทางเดียวมีครูเป็นศูนย์กลางการให้ ความรู้แก่เด็กจึงมีทิศทางจากครูสู่นักเรียน

1.2 การเรียนรู้แบบยึดมาตรฐานเดียวกัน หรือการเรียนรู้แบบลักษณะเดียว

การที่ครูต้องยึดเอาหลักสูตรที่ส่วน กลางกำหนดขึ้นไว้เป็นหลักปฏิบัติ จึงทำให้โรงเรียน ทั่วประเทศจัดการศึกษาในรูปแบบที่เหมือนกัน เช่น หนังสือเรียนที่บังคับใช้เหมือนกัน ทั่วประเทศโดย ยึดหลักสูตรของกระทรวงศึกษาเป็นหลัก เป็นการสร้างความแปลกแยกกระหว่างชุมชนและท้องถิ่นในแต่ละ ภูมิภาคและไม่ตั้งอยู่บนความต้องการของชุมชน โดย

การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นได้ใช้มาตรฐานเดียวกันในลักษณะ เดียวกันทั่วประเทศก่อให้เกิดการเรียนรู้ที่ไม่เอื้อต่อ การดำรงชีวิตในชุมชน

1.3 การเรียนรู้แบบแลกเปลี่ยน

การเรียนรู้ในระบบโรงเรียนส่วนใหญ่ จะเกิดขึ้นในแบบทางเดียว หรือการเรียนรู้ที่ครูเป็น ศูนย์กลางและแบบยึดมาตรฐานเดียวกัน หรือการ เรียนรู้แบบลักษณะเดียว แต่บางครั้งการจัดการเรียน การสอนครูได้พยายามสอนจากของจริงหรือในสถานการณ์ ที่เกิดขึ้นจริงทำให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรง ส่งผลให้ ผู้เรียนมีความตั้งใจอย่างลึกซึ้งในเรื่องที่เรียนทั้งในทาง ทฤษฎีและปฏิบัติ นอกจากนี้การเรียนการสอนด้วยวิธี นี้ยังเป็นการนำทรัพยากรในท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการ เรียนการสอนทั้งประเภททรัพยากรบุคคลและแหล่ง ทรัพยากรธรรมชาติ ทำให้เกิดการเรียนรู้ที่มีการ แลกเปลี่ยนระหว่างครู ผู้เรียนและชุมชน การเรียนรู้ แบบแลกเปลี่ยนแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะ ได้แก่ การเรียน รู้แบบนอกห้องเรียน ทำให้เกิดการเรียนรู้ที่หลากหลาย กว้างขวางทั้งในด้านสาระเกิดการเรียนรู้จากการลงมือ ปฏิบัติจริง เป็นการเรียนรู้จากปัญหา เรียนรู้เพื่อพยายาม แก้ปัญหาและการเรียนรู้แบบมิตรสัมพันธ์ เนื่องจาก ครูเป็นอาชีพที่เสียสละเป็นงานมวลชนต้องเข้ากับ ชาวบ้านที่ต้องอาศัยความอดทนและความเสียสละเป็น งานที่อยู่ในถิ่นทุรกันดารมิใช่เป็นเพียงงานที่มีภาวะ รับผิดชอบเฉพาะงานสอนในโรงเรียนเท่านั้น แต่จะต้อง เข้าไปสร้างความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับชาวบ้าน

2. เงื่อนไขการเกิดแบบแผนการเรียนรู้ใน ระบบโรงเรียน

2.1 เงื่อนไขที่เกี่ยวกับการกำหนดนโยบาย จากส่วนกลาง

เนื่องจากระบบราชการได้รับอิทธิพล จากตะวันตกโดยมีการจัดเป็นกระทรวง ทบวง กรม มีการรวมอำนาจเข้าสู่ส่วนกลางเกือบทั้งหมดโดยอาศัย โครงสร้างเป็นแบบที่เป็นทางการ ความสัมพันธ์จึงเป็น แบบที่เป็นทางการ การกำหนดนโยบายต่าง ๆ แบบ

แนว
แนว
ของ
ในก
ตาม
กฎ
ราช
บัญญัติ
ครูใ
นัก
ส่วน
ชำระ
โดย
ปีที่
คว
ตาม
สั่ง
มีใ
การ
แต่
หล
ชุม
ระ
อัน
เซ
กา
อยู่
ภู
ระ

แนวคิดเป็นการกำหนดจากส่วนบนลงมา โดยการใช้นโยบายความคิดที่มีการศึกษาไว้เกี่ยวกับการใช้อำนาจของรัฐโดยอาศัยกลไกของระบบราชการเข้ามาทำหน้าที่ในการบริหารจัดการศึกษา เช่น มีการบังคับบัญชาตามลำดับชั้น มีการกำหนดบทบาทของบุคลากร มีกฎเกณฑ์ระเบียบและข้อบังคับ

2.2 เงื่อนไขในการบริหารจัดการแบบราชการในโรงเรียน

ในการบริหารโรงเรียนนั้นผู้บังคับบัญชาจะแต่งตั้งผู้ที่มีคุณสมบัติเหมาะสมที่จะเป็นครูใหญ่ของแต่ละโรงเรียน มีหน้าที่ปกครองดูแลครูนักเรียน และรับผิดชอบในการบริหารโรงเรียนเป็นส่วนรวม ผู้ปฏิบัติหน้าที่ครูในโรงเรียนส่วนใหญ่เป็นข้าราชการที่ได้รับการคัดเลือกจากผู้บังคับบัญชา โดยพิจารณาจากผู้ที่มีความรู้ไม่ต่ำกว่าชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีลักษณะเหมาะสมที่จะเป็นครูหรือเป็นผู้ที่มีความรู้ทางการศึกษามาก่อน ทำการสอนนักเรียนตามความเหมาะสม ทั้งหมดล้วนเป็นเพราะเป็นการสั่งการและควบคุมในแนวคิดจากเบื้องบนลงล่าง โดยมีเงื่อนไขในเรื่องโครงสร้างการบริหาร การคัดเลือกครู การแต่งตั้ง บุคลากรในโรงเรียน การโยกย้าย การแต่งตั้งผู้บริหาร และการพิจารณาความดีความชอบ

สำหรับการเรียนรู้ ในวิถีชีวิตชุมชนมีประเด็นหลัก ๆ ดังนี้

1. ความรู้และระบบความรู้ ระบบความรู้ของชุมชน เกิดขึ้นจากความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ ระหว่างคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ และระหว่างคนกับคน อันเป็นปรากฏการณ์ที่ออกมาในวิถีชีวิตในด้านต่าง ๆ เช่น การทำนา การหาอาหาร การทำจักสาน การทอผ้า การเพาะพันธุ์และพืชสมุนไพร จะเห็นได้ว่า รวมทั้งอยู่ในวิถีชีวิต

2. เรื่องของการสั่งสม และกระจายความรู้ ภูมิปัญญาเป็นการสั่งสมเป็นระบบคิด ระบบความรู้ระบบคุณค่าที่สืบทอดต่อเนื่องกันเกิดจากการกระจาย

ความรู้ภายในกลุ่มครอบครัวและเครือญาติ เป็นการกระจายความรู้ผ่านผู้นำเป็นการบอกเล่าแบบปากต่อปาก จากคนในหมู่บ้านเดียวกัน เป็นการรวมกลุ่มจับกลุ่มพูดคุย เป็นการอ่านเอกสารที่เขียนเป็นลายลักษณ์อักษร เป็นการถ่ายทอดจากศรัทธา ความเชื่อ พิธีกรรมจารีตธรรมเนียมและการเรียนรู้ผ่านกิจกรรม เช่น จากการทำนาคีตาจากการเรียนรู้ตามแนวพระราชดำริจากการละเล่นพื้นบ้าน : บทเพลงหมอลำ และจากการรณรงค์ ซึ่งจะเห็นได้ว่าการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นเป็นการเรียนรู้แบบองค์รวม

3. สถาบันสังคมซึ่งทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้และระบบความรู้ในชุมชนมีสถาบันทางสังคม ซึ่งเป็นการจัดระเบียบความสัมพันธ์ของบุคคล มีรูปแบบและมีจุดประสงค์ที่แน่นอนร่วมกัน ตัวอย่างของสถาบันทางสังคม ได้แก่ ครอบครัว วัด และกลุ่มปราชญ์ชุมชน ซึ่งเป็นกลุ่มผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านจะเห็นว่าครอบครัวเป็นสถาบันหนึ่งที่ถ่ายทอดความรู้และระบบความรู้แก่สมาชิกในครัวเรือน เนื่องจากครอบครัวเป็นองค์กรทางสังคม ซึ่งมีหน้าที่ขัดเกลาทางสังคมและอบรม ถ่ายทอดกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นโดยเกิดจากประสบการณ์และการปฏิบัติจริงในวิถีชีวิตอันเป็นการเรียนรู้แบบตลอดชีวิต วัดเป็นสถาบันในการสร้างกระบวนการเรียนรู้เกิดขึ้นได้ในชุมชนเป็นศูนย์กลางของชุมชนในเชิงการเรียนรู้เพราะวัดเป็นสถาบันทางศาสนาที่อบรมถ่ายทอดอุดมการณ์แห่งชีวิต ให้กรอบและบรรทัดฐานความประพฤติ จริยธรรม ให้ความมั่นคงอบอุ่นทางจิตใจ โดยผ่านพิธีกรรมอันเป็นการเรียนรู้แบบบูรณาการและปราชญ์ของชุมชนแห่งนั้น ซึ่งในที่นี้ดูจากบุคคลที่มีความชำนาญมีความสามารถเฉพาะทางในด้านต่าง ๆ เช่น มีความสามารถในการรักษาด้วยสมุนไพร อันเป็นการเรียนรู้แบบองค์รวม

4. การสร้างสรรค์และปรับปรุงภูมิปัญญา ความรู้หรือระบบความรู้ของชาวบ้าน เนื่องจากระบบความรู้เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากความสัมพันธ์ระหว่างคนกับ

สิ่งแวดล้อม ระบบความรู้จึงมีการเปลี่ยนแปลงและได้รับการปรับเปลี่ยนไปด้วยเช่นการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป จึงเกิดการประสมประสานการสร้างสรรค์และปรับปรุงภูมิปัญญาขึ้นมาใหม่ เพื่อเป็นการรับแนวคิดและรูปแบบการจัดการเข้ามาประสมประสานตามแต่ละบริบทของแต่ละท้องถิ่นและมาปรับใช้ให้เข้ากับสภาพสังคมและวัฒนธรรมในชุมชนหรือท้องถิ่นของตนเอง อันเป็นการบูรณาการให้เกิดการเรียนรู้

ผลการศึกษาเรื่องปฏิสัมพันธ์ของการเรียนรู้ในโรงเรียนและชุมชน เพื่อหารูปแบบและเงื่อนไขของการเรียนรู้ที่โรงเรียนและชุมชนได้กระทำร่วมกัน พบว่า

1. แบบแผนของปฏิสัมพันธ์ของการเรียนรู้ในชุมชนและโรงเรียน

1.1 การเรียนรู้แบบเท่าเทียมกันจากปฏิสัมพันธ์ในแนวนอน เช่น ผู้บริหารและครูมีความสัมพันธ์อันดีกับชุมชน ผลักดันให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมกับโรงเรียน ครูแสดงท่าทีเป็นมิตรต่อผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมและโรงเรียนและชุมชนประจวบพร้อมกัน จะอยู่บนพื้นฐานของวัฒนธรรมประเพณีซึ่งทำให้ปฏิสัมพันธ์ของชุมชนและโรงเรียนได้มีความเท่าเทียมกัน ไม่มีการแบ่งแยก ต่างฝ่ายต่างมาช่วยเหลือซึ่งกันและกัน อันจะนำไปสู่การเรียนรู้ที่ต่างฝ่ายต่างเรียนรู้ซึ่งกันและกันหรือการเรียนรู้แบบเท่าเทียมกัน

1.2 การเรียนรู้แบบไม่เท่าเทียมกันจากปฏิสัมพันธ์ในแบบแนวตั้ง จากนโยบายของรัฐที่ชัดเจน มีการสั่งการจากบนลงล่าง ทำให้ฝ่ายโรงเรียนรับนโยบายมาปฏิบัติตามโดยเคร่งครัด เช่น การสั่งการให้ชาวบ้านเกิดการเรียนรู้แบบไม่เท่าเทียมกัน ผู้ปกครองได้เข้ามามีส่วนร่วมบางครั้งอาจจะด้วยความไม่เต็มใจ เพราะมีงานล้นมือจะต้องเก็บเกี่ยวผลผลิต แต่เมื่อทางหน่วยงานของรัฐ คือโรงเรียนเชิญก็ขัดไม่ได้จำเป็นต้องปลีกเวลามาช่วยงาน จึงเป็นเหมือนการถูกบังคับร่วมเป็นการเข้าร่วมกิจกรรมแต่เพียงในนาม ไม่ได้ใช้สิทธิ์หรือเอกสิทธิ์ในการเข้าร่วมอย่างเต็มที่ การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจึงเป็นแบบไม่เท่าเทียมกัน

2. เงื่อนไขของการเกิดแบบแผนปฏิสัมพันธ์ของการเรียนรู้ในชุมชนและโรงเรียน ได้แก่ เงื่อนไขในเรื่องผู้นำเงื่อนไขในเรื่องสภาพความต่างไกลทรุกันดารและเงื่อนไขในเรื่องชุมชนเข้มแข็งร่วมมือร่วมใจและมีวัฒนธรรมเดียวกัน

จากผลการศึกษาวิจัย ทำให้ผู้วิจัยได้พบนอกเหนือจากกรอบแนวคิดในการวิจัย คือในการจัดการเรียนการสอน ครูได้พยายามสอนจากของจริง หรือในสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจริง ให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรงส่งผลให้ผู้เรียนมีความตั้งใจเรียน เรียกว่า การเรียนรู้แบบแลกเปลี่ยน แบ่งได้เป็น 2 ลักษณะ ได้แก่ การเรียนรู้แบบนอกห้องเรียนและการเรียนรู้แบบมิตรสัมพันธ์ □

เอกสารอ้างอิง

- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และ พรพิไล เลิศวิชา. วัฒนธรรมหมู่บ้านไทย. กรุงเทพฯ : มูลนิธิหมู่บ้าน, 2537.
- ชูเกียรติ ลีสวรรณ์. ระบบการเรียนรู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่นภาคเหนือ. รายงานการวิจัย. คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย เชียงใหม่, 2535.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. "การเมืองการศึกษาในสังคมไทยถึงเวลาต้องปฏิรูป ทำไม อะไร อย่างไร". ในจดหมายเหตุ สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. 15 (12) : 59 - 88 ; มกราคม-ธันวาคม 2539.
- นาถภรณ์ ทะวานนท์. "องค์ความคิดทางด้าน พัฒนศึกษาศาสตร์". ใน นาถภรณ์ ทะวานนท์. บรรณาธิการ พัฒนศึกษาศาสตร์ศาสตร์แห่งการเรียนรู้และถ่ายทอดการพัฒนา. หน้า 15 - 28 กรุงเทพฯ : บัณฑิต วิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2539.
- พรพิไล เลิศวิชา. "ศักยภาพของชนบทไทย เรื่อง พลวัตไทยมมองจากเศรษฐศาสตร์การเมือง", ในเศรษฐศาสตร์การเมือง 1991. บรรณาธิการโดย ผาสุก พงษ์ไพจิตร และ สังคิต พิริยะรังสรรค์. กรุงเทพฯ : คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โครงการสนับสนุนของมูลนิธิฟรีดริช เอแบรท, 2534.
- สามารถ จันทร์สุรย์. "ภูมิปัญญาชาวบ้านรากฐานในการพัฒนาบ้านเมือง", วารสารวัฒนธรรมไทย. 11(2) : 29 ; กุมภาพันธ์-พฤษภาคม 2533.
- อภิชาติ ทองอยู่. "ภูมิปัญญาชาวบ้านกับปัญหาตามแบบพุทธปรัชญาในงานพัฒนา", วารสารสังคมพัฒนา. 5 : 13 - 18 ; 2528.
- อุทัย ดุลยเกษม และอรศรี งามวิทยาพงศ์. ระบบการศึกษากับชุมชน : กรอบความคิดและข้อเสนอเพื่อการศึกษา วิจัย., พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2540.
- Coombs, Philip H. The World Educational Crisis. A systems Analysis, New York : Oxford University Press, 1968.
- Faure, Edgar et al. Learning to Be. The World of Education Today and Tomorrow. Paris : UNESCO, 1972.
- Glaser, Barney G. Advances in the Methodology of Grounded Theory : Theoretical Sensitivity. Third Printing. San Francisco : The Sociology Press, 1978.
- Glaser, Barney G. and Anselm L. Strauss, The Discovery of Grounded Theory : Strategies for Qualitative Research. Chicago : Aldine Publishing Company, 1967.
- Strauss, Anselm L. Qualitative Analysis for Social Scientists. Fourth Edition. Cambridge : Cambridge University Press, 1990.